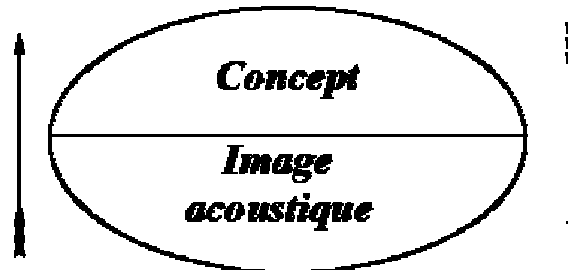

F. de Saussure: Θεωρία του γλωσσικού σημείου

1. Κατά τον Saussure: **σημείο** = **σημαίνον** («ακουστική εικόνα») / **σημαινόμενο** («αδέα, έννοια»)

2. **Ιδιότητες των γλωσσικών σημείων** (κατά τον Saussure):

- 2.1. Το αυθαίρετο του σημείου (→ «σχετικά αυθαίρετο»)
- 2.2. Η γραμμικότητα του σημαίνοντος (→ ιεραρχική συντακτική οργάνωση γλ. μονάδων)
- 2.3. Το αμετάβλητο και μεταβλητό του σημείου (→ «συγχρονία / διαχρονία»).

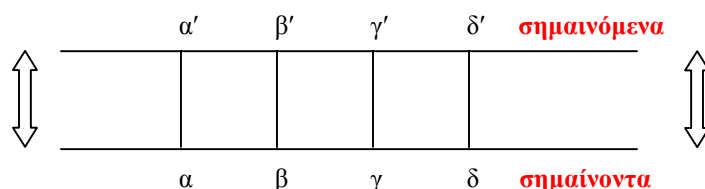
3. **Διπλή άρθρωση της γλώσσας** (Martinet):

	α'	β'
μονήματα (σημεία)	φωνήματα	

«Η 'πρώτη άρθρωση' του λόγου είναι αυτή κατά την οποία κάθε δεδομένο της εμπειρίας που έχουμε να μεταδώσουμε, κάθε ανάγκη μας που επιθυμούμε να γνωστοποιήσουμε στον άλλο αναλύονται σε μια σειρά από μονάδες που καθεμιά έχει μια φωνητική μορφή και μια έννοια. ... Αντιλαμβάνεται κανείς τι οικονομία αντιπροσωπεύει αυτή η πρώτη άρθρωση: ... μερικές χιλιάδες μονάδων ... που μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε ευρύτατους συνδυασμούς, μας επιτρέπουν να μεταδώσουμε πολύ περισσότερα πράγματα απ' ό,τι θα μας επέτρεπαν εκατομμύρια άναρθρες κραυγές διαφορετικές μεταξύ τους. Καθεμιά από τις μονάδες της πρώτης άρθρωσης παρουσιάζει ... ένα νόημα και μια φωνητική μορφή. Δεν είναι δυνατό να αναλυθεί σε μικρότερες διαδοχικές μονάδες που να έχουν νόημα ... Μπορεί όμως η φωνητική μορφή ν' αναλυθεί σε διαδοχικές μονάδες ... Είναι αυτή που θα ονομάσουμε 'δεύτερη άρθρωση'.» (André Martinet, *Στοιχεία γενικής γλωσσολογίας*, μτφ. Α. Χαραλαμπίδης, Θεσσαλονίκη: ΙΝΣ, 1976, σσ. 9-11· συμβουλευθείτε επίσης τη *Θεωρία Σημειωτικής* του Umberto Eco, μτφ. Έ. Καλλιφατίδη, Αθήνα: Γνώση, 1988, το βιβλίο *Μηνύματα και σήματα* του Luis Prieto, μτφ. Δ. Μοσχόπουλος, Αθήνα: Νεφέλη, 1986, και το βιβλίο του George Mounin, *Κλειδιά για τη γλωσσολογία*, μτφ. Α. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Αθήνα: Μ.Ι.Ε.Τ., 1988)

Συνταγματικές - παραδειγματικές σχέσεις

Αμοιβαίος ορισμός σημαίνοντων-σημαινομένων. Saussure (*Μαθήματα Γενικής Γλωσσολογίας*, σσ. 141, 150): «αυθαίρετες κατατιμήσεις σε δύο παράλληλα συνεχή».

Συνταγματικές σχέσεις	Παραδειγματικές σχέσεις
διαδοχή, αλυσίδα, «ρύμη» του λόγου, «γραμμικότητα»	σχέσεις συνειρμικές
υποχρεωτικότητα, συνδυαστικότητα, συντακτική οργάνωση	επιλεκτικότητα, «εκφραστικές επιλογές», ποικιλότητα
συνύπαρξη στοιχείων: σχέσεις εν παρουσία	παραδειγματικότητα στοιχείων: σχέσεις εν απουσία
παράθεση στοιχείων	αντικατάσταση στοιχείων («πιθανές αντικαταστάσεις»)

συνταγματικές σχέσεις	Ο	Γιάννης	τρέχει	
	Ο	φοιτητής	κοιμάται	
	Η	Μαρία	γράφει	
	Οι	μαθητές	χασμουριούνται	παραδειγματικές σχέσεις
	Το	παιδί	μίλησε	
	...	...	...	

Το σύνολο των σχέσεων ενός στοιχείου με όλα τα υπόλοιπα στη συνταγματική και παραδειγματική αλυσίδα προσδιορίζει την **αξία** του στοιχείου αυτού στο γλωσσικό σύστημα (→ στρουκτουραλισμός).

Παραδείγματα - Συζήτηση

- Σχολιάστε τις ακόλουθες διατυπώσεις του Saussure:
«η γλώσσα είναι ένα σύνολο διαφορών»,
«η γλώσσα είναι μορφή και όχι ουσία».
- «Αξία» – Φωνολογικά χαρακτηριστικά (β' άρθρωση). Σε τι διαφέρει το /b/ από το /p/ (/bira/~píra/); από το /v/ (/bira/~vira/); από το /t/ (/bóra/~tóra/); από το /ð/ (/na bó/~na dó/); από το /f/ (/bira/~fira/). Ως προς τι μοιάζουν/διαφέρουν τα ζεύγη φωνημάτων /b,p/, /b,v/, /d,t/, /f,v/;
- «Αξία» - Σημασιολογικά χαρακτηριστικά (α' άρθρωση). Παράδειγμα του Saussure για την «αξία» των λεξικών μονάδων:

louer	
mieten	vermieten
νοικιάζω	
μισθώνω	εκμισθώνω

- «Αξία» - Σημασιολογικά χαρακτηριστικά (α' άρθρωση). Να συγκρίνετε τα λεξικά πεδία των «αισθήσεως σημαντικών» ρημάτων στα ελληνικά, τα αγγλικά και τα κινέζικα:

βλέπω	ακούω	μυρίζω	γεύομαι
κοιτάζω			
φαίνεται	ακούγεται	μυρίζει	έχει γεύση
see	hear	smell	taste
look	listen to		
seems/looks	sounds	smells	tastes
kàn-jìàn	tīng-dào	wén-dào	cháng-dào
kàn	tīng	wén	cháng
yǒu yàngzi	(παράφρ.)	yǒu wèr	yǒu weidao

- Προσδιορίστε τις διαφορές και τις ομοιότητες ανάμεσα στις τυπωμένες λέξεις (αριστερή στήλη) και τις λέξεις που διαβάζει ένας αφασικός (δεξιά στήλη). Τι αποκαλύπτουν αυτά τα παραδείγματα για τον τρόπο που είναι «αποθηκευμένες στον εγκέφαλο» οι λέξεις;

liberty	freedom
canary	parrot
abroad	overseas
large	long
short	small
tall	long

- Συχνά λέγεται ότι μια γλώσσα είναι «πλουσιότερη» από μίαν άλλη στη βάση ισχυρισμών όπως:

«Η εσκιμώ έχει για το 'χιόνι' περισσότερες λέξεις από την ελληνική»,
«Η αγγλική έχει περισσότερες λέξεις από την ελληνική στο πεδίο της τεχνολογίας»,
«Οι περισσότερες λέξεις/έννοιες της φιλοσοφίας προέρχονται από την ελληνική» κλπ.

Να κρίνετε αυτούς και παρόμοιους ισχυρισμούς με βάση την έννοια της αξίας. Μια γλώσσα που δεν έχει τις λέξεις δεν έχει και τις έννοιες;